

KONFERENCJE

I Międzynarodowa Konferencja: „Changes and Identity in a Globalizing World”

Morogoro, 10-11 maja 2019 r.

Tanzania, Jordan University College (JUCo)

Organizatorzy: o. dr Jacek Górka, dr Grzegorz Trela (Jordan University College w Morogoro), prof. Michael Zichy (Uniwersytet w Salzburgu), dr Konrad Czernichowski (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie – UMCS)

Konferencja miała charakter interdyscyplinarny. Po odśpiewaniu hymnu Tanzanii – „Mungu ibariki Afrika” (suahili *Boże, błogosław Afryce*), gości powitał prorektor JUCo prof. Daniel Mkude. Otwierając konferencję, postawił pytanie otwarte: „Czy w zmieniającym się świecie można mówić o niezmiennej tożsamości?” Następnie głos zabrał gość honorowy – ambasador RP w Tanzanii Krzysztof Buzalski, który zwrócił uwagę na polsko-tanzańskie akcenty w Morogoro. Znajduje się tu cmentarz polskich uchodźców (jeden z siedmiu w Tanzanii), którzy w liczbie 20 tysięcy trafili do Afryki (Kenii, Tanganiki, Ugandy) na mocy układu między premierem RP Władysławem Sikorskim a Iwanem Majskim z 1941 r. Ambasada dba o miejsca pamięci narodowej w Tanzanii. Niedługo na stronie ambasady zostanie umieszczona interaktywna mapa polskich cmentarzy. W tematykę konferencji wprowadził zebranych dr Grzegorz Trela, który zauważył, że autorzy nadesłanych referatów pochodzą z całego świata: Tanzanii, Kenii, Nigerii, Demokratycznej Republiki Konga, Polski, Austrii, Stanów Zjednoczonych, co jest znakiem czasów.

Reprezentowane były różne dyscypliny: ekonomia, socjologia, teologia i filozofia. W bloku ekonomicznym Kembo Bwana z College of Business Education (CBE) w Dodomie (stolicy Tanzanii) przedstawił analizę wyników finansowych dwóch kategorii szpitali w Tanzanii – powiatowych (CDH, ang. *Council Designated Hospitals*) i prowadzonych przez organizacje pozarządowe i religijne (VAH, ang. *Volunteering Agency Hospitals*). Punktem wyjścia do analizy była teoria wyboru publicznego, która stwierdza, że monopolizacja dostarczania usług przez sektor publiczny prowadzi do nadpodaży i nieefektywności. Robert Mashenene z tej

samej uczelni poruszył bardzo ważny problem bezrobocia wśród absolwentów szkół wyższych. Jako jedno z możliwych rozwiązań podał samozatrudnienie i opowiedział o doświadczeniach CBE w kształceniu związanym z nabywaniem umiejętności prowadzenia własnego biznesu. Konrad Czernichowski z UMCS wygłosił referat pt. „Integracja gospodarcza w ramach Wspólnoty Wschodnioafrykańskiej a tożsamość Wschodnioafrykańczyka”, w którym zwrócił uwagę na różne podejście do integracji w ramach Wspólnoty Wschodnioafrykańskiej w poszczególnych państwach partnerskich. Niektóre kraje (Kenia, Uganda) chciałyby przyspieszenia procesu, inne (Tanzania, Burundi) – pozostają bardziej ostrożne i sceptyczne. Jedną z największych kości niezgody pozostaje własność ziemi. W Tanzanii państwowa¹ – grunty są własnością prezydenta jako powiernika występującego w imieniu wszystkich obywateli i dzielą się na: ziemię ogólną, tereny wiejskie zajmowane przez Tanzańczyków pochodzenia afrykańskiego zgodnie z prawem zwyczajowym; obszary chronione i grunty użyteczności publicznej. W Kenii ziemia jest własnością publiczną, wspólnotową lub prywatną². Konrad Czernichowski moderował też jeden z paneli. Uzupełniającym i pogłębiającym te rozważania był referat Petra Maziku (CBE) pt. „Konsekwencje barier pozataryfowych na cenę kukurydzy w dystryktach Mbozi i Momba w Tanzanii: analiza komparatystyczna”. Rynek kukurydzy w Tanzanii charakteryzuje się niską produktywnością i dużą liczbą barier pozataryfowych. Cena za kukurydzę otrzymywana przez rolników jest odwrotnie proporcjonalna do zakresu barier pozataryfowych oraz odległości od rynku, gdzie może być ona sprzedana. Obniżanie barier powoduje, że jest ona wywożona, a w konsekwencji spada ilość dostępnej kukurydzy na rynku lokalnym. Zgodnie z prawem popytu jej cena rośnie, *ceteris paribus*. Zyskują przy tym właściciele czynnika specyficznego (w tym przypadku ziemi) w sektorze, w którym relatywna cena wytwarzanego produktu rośnie. Mkubya Raphael Wambua z JUCo przedstawił zastosowania teorii ekonomii tożsamości, której pionierami byli George Akerlof i Rachel Kranton. Przeanalizował mianowicie przydatność nowych technologii dla rolników uprawiających ryż w Tanzanii. Dzięki radiu, telewizji i telefonii komórkowej (np. poprzez aplikację *Tigo Ukulimo*, suahili *Tigo Rolnictwo*) duża odległość od miasta nie przeszkadza im w zdobywaniu informacji. Potrzebne są jednak szkolenia, aby nauczyć ludzi na wsi korzystać z Internetu za pomocą smartfonu. Prelegent zarekomendował również rządowi politykę dofinansowania nowych technologii dla mieszkańców obszarów rolnych. Kelvin Mwita z Mzumbe University w Dar es-Salaam przedstawił z kolei skutki zmian technologicznych na praktyki zarządzania zasobami ludzkimi. Przykładem może być zastosowanie testów psychometrycznych. Dzięki wideokonferencjom czy

¹ Patrz: <https://www.velmalaw.co.tz/land-law/>

² art. 61 Konstytucji Kenii z 2010 r.

przeprowadzaniu rekrutacji na odległość zmniejszeniu ulegają koszty. Szkolenia stały się możliwe za pośrednictwem platform on-line.

Olais Lotang z JUCo zaprezentował referat o społeczno-ekonomicznej integracji osób z niepełnosprawnościami w Tanzanii. Ponad 3 mln osób (9 proc. społeczeństwa) jest tam niepełnosprawnych. Należą oni do najbardziej zmarginalizowanej części społeczeństwa. Organizacją, która na poziomie krajowym zrzesza 6 stowarzyszeń osób niepełnosprawnych oraz organizacji działających na rzecz osób z niepełnosprawnościami, jest Shivyawata. Do głównych problemów, z jakimi spotykają się osoby z niepełnosprawnościami, należą: niedostosowana infrastruktura w większości centrów zdrowia, posterunków policji; nieznanostwo języka migowego; niedobór tłumaczy tego języka; ukrywanie dzieci z niepełnosprawnościami przez rodziców. Catherine Akoth Ongoro i Veneranda Rutainurwa z JUCo przedstawiły kontekst kulturowy i jego znaczenie w projektowaniu monitorowania systemów edukacyjnych aplikujących nowe technologie. Zwróciły przy tym uwagę na wyzwania związane z ochroną prywatności. Immaculate Frodwa z JUCo zajęła się tożsamością mężczyzny i zmianami, jakim ona podlega. Rola mężczyzny w rodzinie jest bardzo ważna. Większość dzieci ulicy nie ma ojca. W dzisiejszym świecie trudno jest spełnić oczekiwania tradycyjnej męskości. Ta nieumiejętność rodzi frustrację, niską samoocenę, popadanie w rozmaite choroby, w tym alkoholizm. Alternatywne wzorce męskości obejmują zgodę na wyrażanie uczuć, szacunek wobec kobiet. Hilda Muigu przedstawiła referat na temat zmian kulturowych we współczesnym społeczeństwie. Na wstępie podkreśliła, że przekonanie o tym, iż istnieje jedna kultura afrykańska jest błędne. Dlatego skupiła się na bogatej kulturze swojego ludu Kikuju, analizując zmiany, jakim w nowoczesnym społeczeństwie kenijskim ulegają tradycyjne obrzędy, rytuały i sama instytucja małżeństwa wraz z etapami do niego prowadzącymi.

Nauki teologiczne reprezentowali Sophia Kremser z Uniwersytetu w Salzburgu w Austrii oraz o. Jacek Górka OFM z JUCo. Teolożka zajęła się transnarodowymi migracjami. Na świecie jest 258 mln migrantów. Tylko 14 proc. z nich to Afrykanie. Migracje powiązane są m.in. ze zjawiskiem nowych afrykańskich ruchów religijnych, przede wszystkim pentakostalnych. Z kolei o. Górka przedstawił problem zastosowania idei „kozła ofiarnego” w teologicznej refleksji w krajach Afryki Środkowo-Wschodniej w oparciu o analizę historyczną rozwoju Kościoła oraz w oparciu o wybrane artykuły z katolickiego periodyku „African Ecclesiastical Review” (AFER) wydawanego przez Catholic University of Eastern Africa w Nairobi. W latach 60. XX w. państwa środkowo-wschodniej części kontynentu zdobywały niepodległość, podobnie jak pozostałe państwa Afryki, po prawie 800 latach arabsko-muzułmańskiego niewolnictwa i blisko 80 latach kolonizacji, które zrodziły narastającą wrogość do wszystkiego spoza afrykańskiej tradycji i kultury. Nie oszczędziło to Kościoła, którego nauczanie piętnowało elementy owej trady-

cji. Zbierający się w tamtych latach Sobór Watykański II oraz wzrastająca liczba biskupów i księży afrykańskich, stanowiły zagrożenie dla jedności lokalnych Kościołów afrykańskich z Kościołem powszechnym. W latach sześćdziesiątych Kościół afrykański był więc na krawędzi schizmy. Teolodzy i biskupi afrykańscy dążyli do zwołania Soboru Afrykańskiego, na którym mogło dojść do zakwestionowania nauczania Kościoła. Kolejnym niebezpieczeństwem była z jednej strony aprobata socjalizmu, który otworzył furtkę dla elementów teologii wyzwolenia, a z drugiej – nasilające się dążenie do podporządkowania działalności Kościoła systemom państwowym, jak np. *udzamaa (ujamaa)* w Tanzanii. Pontyfikat Jana Pawła II powstrzymał schizmę i doprowadził do pierwszego w historii Kościoła synodu biskupów afrykańskich w 1994 r. (I Specjalne Zgromadzenie Synodu Biskupów poświęcone Afryce). II synod ws. Afryki odbył się za Benedykta XVI w 2009 r. Jednak owo wielopłaszczyznowe napięcie wprowadziło *scapegoating* do narracji społeczno-politycznej oraz kościelnej, gdzie afrykańską kulturę i tradycję zaczęto przedstawiać jako nieskazitelną i jedynie dobrą, natomiast źródła zła doszukiwano się na zewnątrz. Analizowane artykuły z AFER potwierdziły stygmatyzację europejskich misjonarzy i Kościoła powszechnego jako elementów destrukcji idealistycznej wizji lokalnej kultury³.

W ramach konferencji miała również miejsce debata filozoficzna między Michałem Zichym z Uniwersytetu w Salzburgu oraz Grzegorzem Trelą z JUCo. Zichy zwrócił uwagę, że człowiek jest produktem różnych wpływów. Czynnikiem, które zjednoczyły Europę, były kultura oparta na filozofii greckiej i chrześcijaństwie, wspólne doświadczenia hekatombi, jaką sprowadziły kolejno dwie wojny światowe, a także postępująca integracja gospodarcza. Według Grzegorza Treli tożsamość afrykańska jest produktem kolonizacji. Panafrykanizm powstał jako reakcja na kolonializm. W XIX wieku ludzie nie myśleli o sobie jako o Afrykanach. Utożsamiali się z lokalnymi grupami etnicznymi. Michael Zichy przedstawił ponadto koncept obecny jedynie w języku niemieckim *Menschenbild* – odnosi się on do tego, jak rozumiany jest człowiek. Zazwyczaj przypisujemy spotykanym ludziom różne cechy. Jednak *Menschenbild* jest szczególnym rodzajem przypisania cech nie konkretnemu człowiekowi, ale człowiekowi w ogólności. Są dwa główne rodzaje *Menschenbild*: indywidualistyczny i kolektywistyczny. Nieporozumienia między ludźmi wynikają m.in. z tego, że każdy ma swój *Menschenbild*. Kelvin Shijja Kuhumba podjął temat roli nowych technologii w realizacji założeń afrykańskiego humanizmu, którego centralnym pojęciem jest *ubuntu*. Jednym ze stwierdzeń filozofii *ubuntu* jest: *Umuntu ng'muntu nga abantu* (z suahili: „Stajemy się w pełni osobą poprzez relacje z innymi”). Jednym z badaczy *ubuntu* jest

³ Szerzej na ten temat prelegent pisał w swojej książce „Youth Ministry in the Face of Unemployment. A Historical-Critical Study of the Development of the Church and its Concern for Youth Formation and Employment in Mwanza (Tanzania)”.

Thaddeus Metz z RPA. W ramach *ubuntu* wyróżnia on dwa elementy: tożsamość i solidarność. Nowe technologie (jak Whatsapp) umożliwiają tworzenie grup, które budują tożsamość. Jako chlubny przykład podał sytuację uruchamiania się postawy solidarności, gdy ktoś z grupy znajduje się w potrzebie.

W kolejnym referacie Romanus Ejike Okorie (Nigeryjczyk z JUCo) zastanawiał się, na ile kapitalizm jest humanistyczny. W swoim wystąpieniu postawił kontrowersyjne tezy, że humanistyczna natura człowieka została zatracona z powodu działalności ekonomicznej, a kapitalizm ze swoją pochwałą własności prywatnej przyczynił się do rywalizacji między przyjaciółmi, krewnymi i w ramach całego społeczeństwa, ucieleśniając hobbesowską zasadę „Homo homini lupus est” (*Człowiek człowiekowi wilkiem*). Uczestnicy konferencji polemizowali z prelegentem.

Grzegorz Trela przedstawił następnie referat nieobecnej Anny Karnat z Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. Dotyczył on tożsamości indywidualnej w tradycyjnych, nowoczesnych i postmodernistycznych społeczeństwach. Z kolei Konrad Czernichowski odczytał referat Espéranta Mwiahamaliego Lukobo z Uniwersytetu w Lubumbashi w Demokratycznej Republice Konga pt. „Afrykańskie wartości zagrożone zmianami”, w którym scharakteryzowane zostały tzw. afrykańskie wartości: humanizm i braterstwo, wspólnotowość, moralność, rodzina; wartości ekonomiczne, takie jak: współpraca, prawa człowieka, wiedza i mądrość obecna w przysłowiach. W dyskusji zakwestionowano jednak określenie tych wartości jako „afrykańskich”. Grzegorz Trela zwrócił uwagę na to, że błędem jest przypisywanie wartości ważnych dla danej społeczności (czy grupy) lokalnej jako ważnej dla wszystkich pozostałych. Wskazał ponadto na rozdzźwięk między samą ideą a jej realizacją w życiu. Za podstawę afrykańskiego humanizmu zwykło się przyjmować aksjomat: „Ja jestem, ponieważ my jesteśmy”. Tymczasem chociażby powszechność korupcji w wielu afrykańskich krajach przeczy temu, jakoby dbanie o wspólne dobro było powszechnie stosowana norma.

Owoce konferencji ma być publikacja zawierająca referaty uwzględniające uwagi i komentarze, które zgłaszano autorom podczas dwóch dni obrad. Kolejna edycja konferencji odbędzie się za na Wydziale Ekonomicznym UMCS na przełomie maja i czerwca 2020 r. Również będzie miała charakter interdyscyplinarny.

Konrad Czernichowski